ISTROROMÂNA, ÎN VIZIUNEA LUI TRAIAN CANTEMIR

Omagiu la centenar

Ioan DĂNILĂ

Abstract

As we celebrate Traian Cantemir's birth centenary, it appeared a necessity to bring into attention his important contribution to the research of the istro-romanian dialect, proven by the presence of his book „Istro-romanian texts" (1959) in almost all the Romanic Linguistics works. The paper discusses the basic concepts, followed by a short feature list of the dialect on the phonetic level, and than presents the particular lines of the idiom at the beginning of the XXI. The novelty of the present data is due to the initiative of philologists in Bacau to support scientific and didactic interest towards the Istroromanian, as it is among the languages threatenned to disappear**.**

1. Dialect, limbă romanică sau idiom mixt?

1.1. Accepţii lexicografice

Dicţionarele de largă circulaţie rezumă definiţia istroromânei la câteva cuvinte: „idiomul istroromân" (1), „dialect românesc vorbit de această populaţie" („românească din Istria") (2), sau „dialect al limbii române vorbit în Peninsula Istria" (3). Termenul, considerat comun, de vreme ce dicţionarele de neologisme îl ignoră, este un compus din *Istro* „al Istriei" + *român*" (2) sau pur şi simplu este raportat direct la DEX (3). Ca statut morfologic, nicio lucrare lexicografică de acest tip nu-i acordă privilegiul de a fi lexem de sine stătător, adică substantivul „istroromână". Uneori ni se cere să-l deducem din substantivizarea adjectivului (1), alteori ni se sugerează că este un substantiv feminin cu drepturi depline (3) sau în alte situaţii, nici măcar atât (2). Este drept că numai în acest ultim caz este înregistrată perechea sinonimică „istrian, ~ eni, istriană, ~ ene" (2), adică însoţit în mod obligatoriu de un determinat substantival („Dialectele macedo-român –*sic!*– şi istrian nu pot contribui la această îmbogăţire" - G. Ibrăileanu). La masculin, defineşte persoana vorbitoare a dialectului istroromân („Astăzi rotacismul există la istrieni" - G. Ibrăileanu). Informaţii suplimentare (reale sau nu) referitoare la statutul idiomului în discuţie se pot desprinde din timpurile verbale: imperfectul ar marca dispariţia populaţiei respective – implicit a idiomului: „*vorbea* (subl. ns.) dialectul istroromân", iar persoana respectivă „*făcea* (subl. ns.) parte din populaţia românească din peninsula Istria" şi „*vorbea* (subl. ns.) un dialect al limbii române" (2), spre deosebire de prezentul indicativului din „Dicţionarul explicativ al limbii române": o astfel de persoană „*face* (subl. ns.) parte din populaţia de limbă română ce trăieşte în peninsula Istria" (1). Cât priveşte etimologia, este mai aproape de realitate elementul de compunere „Istria", cu indicaţia *n.*[ume] *pr.*[opriu] (1), decât *Istro* „al Istriei" şi fără cratimă (2). În plus, *istrian* nu este derivat cu sufixul *-ean*, cum pare a fi dacă luăm în calcul pluralele „istrieni, istriene", cu alternanţa vocalică a/e, ci cu sufixul *-an.* (2).

Dicţionarele de terminologie lingvistică nu înregistrează denumirile dacă acestea sunt cu caracter general (4-6) sau dacă sunt traduceri (7). În schimb, lingviştii români definesc termenul de pe poziţia unui autor (8) sau a unei instituţii specializate (9). În primul caz, sunt delimitaţi termenii din punctul de vedere al statutului morfologic: adjectivul *istroromân, -ă, -i, -e*, ca determinant, este reperabil în sintagmele „dialect istroromân şi idiom istroromân", iar

BDD-A23723 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:37 UTC)

substantivul este „folosit de unii lingviști pentru a desemna idiomul sau dialectul vorbit de istroromâni“ (8). Colectivul, prestigios, al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan“ din București produce nuanțări și dezvoltări terminologice. Astfel, ni se recomandă să evităm sinonimul „istrian”, care „înseamnă numai <<din Istria>>“ (9) și deci ignoră componenta românească a idiomului. De aici se pot naște ambiguități, generate de posibila apropiere de termeni ca *istroroman(ic)* sau *istriot*. În consecință, se sugerează utilizarea combinațiilor „(dialectul) românesc istrian” sau „(dialectul) istrian al limbii române“ (9). „Dicționarul“ sintetizează istoricul populației: istroromânii sunt de origine română și au migrat prin secolele X-XI pe coasta dalmată a Mării Adriatice, între muntele Učka (Maggiore) și lacul Cepih din Croația. Cauza dislocării acestei comunități din vestul Transilvaniei și din Banat ar fi infiltrarea populațiilor maghiare în aceste zone“ (9). Într-o viziune idilizată, Gh. Constantinescu-Dobridor (care ezită între a folosi genericul „idiom“ și termenii specializați „dialect“ și „limbă“, sfârșind prin a-i așeza pe toți în aceeași frază) vorbește despre preocupările sistematice ale statului român „de susținere a păstrării dialectului și culturii istroromânilor prin reînființarea școlilor în idiomul lor și efectuarea serviciului religios în acest idiom, paralel cu primirea de tineri la studii în România, cu trimiterea de cărți, manuale, reviste, calendare etc.“ „Se mizează – continuă lingvistul, entuziast – pe o regenerare a spiritului de apartenență etnică a istroromânilor la patria de origine, România“ (8). Tonalitatea optimistă a descrierii ar putea fi motivată de apropierea dintre anul redactării „Dicționarului...“ (1997, probabil) (10) și cel al semnării tratatului dintre România și Croația – 1994 –, care prevede și o colaborare culturală. Din păcate, convenția româno-croată pe probleme de cultură e în lucru încă din 2003, iar ambasada României la Zagreb este neputincioasă în fața îndatoririlor de a sprijini drepturile istroromânilor.

1.2. Scurtă descriere

Dintre particularitățile lingvistice ale istroromânei, am selectat doar pe cele aparținând foneticii, relevante pentru observațiile care interesează articolul nostru (11).

A. Vocalismul: - 8 vocale în poziție accentuată:

- opoziția fonologică e ~ ę: *viţe* „viţel“ – *viţę* „viţea“;
- labializarea vocalei *a*, exceptând împrumuturile neadaptate: *pår* „par“ – *par* „pereche“;
- absența vocalei [î]; pentru [ă] și [î], vocala ambiguă [â];
- [a] inițial devine uneori [uå] (diftongi în variație liberă):
  Dårde, *Dåstez*/ dr. *arde*, *astăzi*
- reducerea diftongilor *Ma* și *Ga* la *ę* și *o* (monoftongare):
  sęrĕ, *códĕ*/ dr. *seară*, *coadă*;

- 6 vocale în poziție neaccentuată:
  - neutilizarea opozițiilor *e* ~ *ę*
    å ~ *a*;
  - afereza lui *a-* (opus protezei lui *a-* din aromână): *(a)flå*, *(a)vę*;
  - conservarea lui i nazalizat, precedat de labiale: *vint*, *pemint*, *cuvintå*/ dr. *vânt*, *pământ*, *cuvântă*;
  - conservarea lui *–u* în structura „muta cum liquida”: *códru*, *åflu*, *ắntru*;
  - căderea lu *–u* în alte structuri;

BDD-A23723 © 2007 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:37 UTC)

- conservarea lui *–u* ca desinenţă verbală pentru toate conjugările: *víru*, *ắvdu*, *dắvu*, *stắvu*, *lắvu*, *bévu*, *stívu*/ dr. (eu, ei) *vin*, *aud*, *dau*, *stau*, *lau* „spăl", *beau*, *ştiu*;
- tratamentul diferit al lui „i" final:
  - se afonizează: *åsír*, *fraţ*/ *asini*, *fraţi*
  - devine plenison: *ziţi*, *cl'emi*/ *zici*, *chemi*
- consonantizarea semivocalei „D":
  - intervocalic: *dóva*, *stéva*/ dr. (a) *doua*, *steaua*
  - înainte de consoană sau în poziţie finală: *ávzi*, *dắvu*, *mev* / *auzi*, *dau*, *meu*

B. Consonantismul:

- număr de unităţi: 23
- particularităţi:
  - sonantele (*l*, *r*, *m*, *n*,) devin silabice (*l*, *r*, *m*, *n*), realizări facultative ale secvenţei *ă* + *l*, *r*, *m*, *n*:
    rpę/ *ărpe* < *rípa*
    knd/ *kănd*;
- conservarea sonantelor palatale *l'*, *n'*

a) *l'*

l'épur(e), *fil'*, *mul'ere*, *gal'íră*, *cl'em*, *ócl'u*, *gl'em*, *vegl'å*/ dr. *iepure, fiu,muiere, găină, chem*, *ochi*, *ghem*, *veghea*;

- intercalarea sonantei palatalizate *l'* între *labială* şi *iot*, sub influenţa limbii croate:
  pl'érde, *fl'er*, *ml'ere*/ dr. *pierde*, *fier*, *miere*;
- păstrarea lui *l'* şi în elementele slave: *vól'e*, *l'ubí*, *såbl'e*/ dr. *voie*, *iubi*, *sabie*/ < sl. *volja*, *ljubiti*, *sablja*;

b) *n'*

vińi, *puń*, *răţóńu*, *lupóńe*, *åń* / dr. (eu) *vin* (munt. *viu*), (eu) *pun* (munt. *pui*), *răţoi(ul), lupoaică* (<*lupoaie* + *-că*), *ani* (mai vechi, *ai*);

- absenţa africatei dentale sonore [ʒ], fricatizată în istroromână:
  zici, zer, zåć/ dr. lit. *zic*, *zer*, *zaci*;
- realizări diferite ale unor consoane, aflate în variaţie liberă cu varianta de bază:
  - [g[se fricatizează ca [ɣ] (fricativă velară sonoră), corespondentul lui [h].

draɣ, ăntréɣ, *ɣúra*, *ɣúra*, *róɣu*/ dr. *drag*, *întreg*, *gura*, *rog*;

- depalatalizarea prepalatalelor /ş, j; ĉ, ĝ/, devenite dentale: [s, z,; ţ; z <j]:
  cås, *grås*, *såse*, *zos*, *zucă*, *zură*, *copåţ*, *ţer*, *tåţ*, *sắnze*, *zåzet*, *fuzí*/ dr. *caş*, *graşi*, *şase*, *jos*, *juca*, *jura*, *copaci*, *cer*, *taci*, *sânge*, *deget*, *fugi*;
- rotacizarea totală a lui *-n-* (intervocalic) în cuvintele de origine latină:
  bíre, *spúre*, *åsír*, *pắre*, *maţirå*, *rusíre*, *tírar*, *durå*/ dr. *bine*, *spune, asin*, *pâine* (*pâne*), *măcina*, *ruşine*, *tânăr*, *aduna*;
- păstrarea lui *n* în structurile geminate (*nn*, devenit forte):
  pęnĕ (<lat. *pinna*)/ dr. *pană*;
- rotacizarea este absentă în aromână şi meglenoromână; s-a păstrat până târziu în graiurile dacoromâne (crişean şi maramureşean), ceea ce a

BDD-A23723 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:37 UTC)

făcut ca istroromâna să fie grupată cu dacoromâna în romanitatea nord-dunăreană;

- absenţa palatalizării labialelor, fenomen caracteristic doar istroromânei:
  - bilabialele (p, b, m):
    piţór, *pl'érde*/ dr. *picior*, *pierde*
    bíre, *albíră*/ dr. *bine*, *albină*
    mic, *míCe*/ dr. *mic*, *mie*;
  - labiodentalele (f, v)
    fil', *fl'er*/ dr. *fiu*, *fier*
    vipt, *viså*/ dr. *vipt* „cereale", *visa*;
- absenţa combinaţiilor consoanei *l* cu o altă consoană:
  åb, *cåd*, *cúcå*, *åt*/ dr. *alb*, *cald*, *culca*, *alt*;
- absenţa lui *–l*:
  cå, *Ce*, *vése*/ dr. *cal*, *el*, *vesel*;
- păstrarea lui *l'*, în asociere cu o consoană urmată de *e* sau *i:*
  cål'ʒ (< *calzi*)/ dr. *calzi*; dar *cåd*/ dr. *cald*
  ålţ (< *alţi*) / dr. *alţi*; dar *åt*/ dr. *alt*
  dúl'ţe/ dr. *dulce.*

M[ioara] A[vram], semnatara micromonografiei lexicografice pentru dialectul istroromân, adaugă evoluţia grupului consonantic *nv* la *nm* (*invitiare* > *ănmeţå*) şi a lui *mn* la *nd* (*scamnum* > *scând*) (9).

1. 3. Statutul idiomului

S-a considerat de către unii cercetători că „o clasificare a idiomurilor în limbi şi dialecte este nu numai dificilă, dar chiar imposibilă" (12). De exemplu, în conformitate cu criteriul genealogic, limbile romanice ar trebui considerate dialecte ale limbii latine, care s-a scindat în ibero-română, galo-română, daco-română etc. Desigur, criteriul genealogic trebuie combinat cu cel structural, referitor la „asemănarea fondului principal lexical şi a structurii gramaticale a două idiomuri" (13). „Dintre toate limbile romanice – susţine Th. Capidan –, limba română este singura care cuprinde în sânul ei dialecte ce se vorbesc în afară de teritoriul nostru naţional" (14). Prezentând dialectul istroromân, în comparaţie cu cel meglenoromân (mai aproape de dialectul macedoromân), lingvistul conchide că asemănările în grai cu dacoromânii „sunt mai mari decât acelea pe care le arată dialectul meglenit" şi constată că „graiul istroromânilor este lipsit de elemente ungureşti" (15). După mai multe dezbateri (16), determinate de dificultatea încadrării idiomului ca urmare a puternicului bilingvism, trecând peste etichetarea de către Ion Coteanu ca limbă mixtă (din istroromână şi croată), s-a convenit că e vorba de un dialect românesc sud-dunărean (17).

2 . Traian Cantemir, istroromânist

2. 1. Încadrare în contextul temporal şi cel tematic

„Dicţionarul de lingvişti şi filologi români" îl caracterizează pe Traian Cantemir cu un singur termen: *lingvist* (18), iar preocupările sale sunt încadrate în câmpul dialectologiei şi privesc în primul rând dialectul istroromân.

BDD-A23723 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:37 UTC)

S-a născut la 20 septembrie 1907 (19), în satul Pătrăuți, din județul Suceava. După studiile filologice la Universitatea din Cernăuți și altele, aprofundate, la Școala Română din Roma, își susține doctoratul cu teza „Istroromânii". Urmează o perioadă de profesorat la Hotin, Cernăuți, Râmnicu-Vâlcea, iar din 1964, la Facultatea de Filologie din cadrul Institutului Pedagogic de 3 Ani din Bacău. Aici coordonează activitatea Catedrei de limba și literatura română, inițiază editarea buletinului „Studii și cercetări științifice" și dinamizează, ca președinte, activitatea filialei locale a Societății de Științe Filologice din R.S.R. S-a remarcat nu numai ca istroromânist, ci și ca scriitor, istoric literar, folclorist, animator cultural și publicist. Dicționarele și istoriile literare îi înregistrează contribuțiile în domeniile amintite.

2.2 „Ciribirologia" cernăuțeană

Activitatea de cercetător al dialectului istroromân se datorează existenței unui context cultural favorabil reactivării și menținerii românismului. Mentorul său a fost Leca Morariu (1888-1963), cu care a colaborat fructuos pentru afirmarea spiritului creativ bucovinean și a adevărului științific. Ajuns din întâmplare în peninsula Istria, este atras de idiomul neobișnuit al locuitorilor. A cules texte dialectale din șapte sate aflate sub muntele Ucika și apoi din Jeián, oferind ulterior „bogate note referitoare la particularitățile limbii românești" (20). Începute în 1910 și continuate în 1927 și 1928, prin vizitarea locurilor respective, cercetările lui Leca Morariu vor deveni volumele „Lu frați noștri" și „De ale ciribirilor", cu „material lingvistic de valoare și peste cinci sute de note explicative" (21). La Cernăuți, Traian Cantemir și Petru Iroaie vor deveni asistenții lui Leca Morariu, care va face astfel din universitatea bucovineană „un centru important al studiului istroromânilor" (22). Deși își va susține doctoratul la universitatea-mamă, în 1936, cu „Cântecul popular istroromân", Petre Iroaie va activa la Universitatea din Palermo, încă din 1942. Cu doi ani înainte își publicase teza de doctorat în Buletinul Școlii Române din Roma.

Cei trei universitari vor întemeia „ciribirologia" la Cernăuți, cu conștiința că „ea singură (Universitatea Cernăuțeană) a prestat mai mult decât tustrele celelalte mai «mari» universități românești!" (23). Termenul „ciribiri" este un supranume dat de italieni și croați, vecinii istroromânilor, probabil din *cîre* + *bire* „cine" + „bine", cu rotacism, sau dintr-o formație onomatopeică. Pentru că locuiesc în Cicearia, regiune nordică a peninsulei Istria, sunt numiți și *cici*.

2. 3. Istroromâna, în viziunea lui Traian Cantemir

Contribuțiile lui Traian Cantemir în domeniul istroromânei sunt recunoscute de lingviști români și străini. „Enciclopedia limbii române" (2001) (9), dar mai ales „Tratatul de dialectologie românească" (1984) (17) îl înregistrează printre cei care au studiat cu probitate și temeinic particularitățile acestui dialect al limbii române, surprinse în culegerea de „Texte istroromâne" (24). Sunt incluse mici creații populare, 8 scrisori de la localnici, un indice antroponimic și toponimic, precum și un amplu glosar. În „Cuvântul de lămurire", autorul își exprimă bucuria că a făcut publice textele, dar și neliniștea că dialectul istroromân a „ajuns departe pe drumul dispariției" (25). Având „o valoare lingvistică, etnologică și folclorică certă" (Matilda Caragiu-Marioțeanu, 26), cu „date importante pentru studiul istroromânei" (E.[caterina] Ionașcu, 27), se conchide că niciunul dintre cercetătorii acestui idiom „nu va putea ignora în viitor lucrarea lui Traian Cantemir" (M[arius] Sala, 28). Așa s-a întâmplat: Gheorghe Mihăilă utilizează glosarul pentru a discuta problema stratului arhaic (29), Ion Coteanu reproduce texte întregi (30), Emil Petrovici comentează influența foneticii sârbocroate (31), iar

BDD-A23723 © 2007 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:37 UTC)

Victor Iancu găseşte în lucrarea lui Traian Cantemir argumente pentru a stabili originea şi evoluţia palatalizării dentalelor româneşti (32). Al. Rosetti i-a parcurs nu doar cartea, ci şi recenziile (mai puţin cea a Ecaterinei Ionaşcu) (33), iar Matilda Caragiu-Marioţeanu, într-un volum omagial, numeşte cartea lui Traian Cantemir „Contribuţii la cunoaşterea istroromânei" (34). „Noi texte istroromâne culese în 1932-1933 a publicat Traian Cantemir", notează Carlo Tagliavini (35), iar prefixul de origine slavă *po-* în dialectul istroromân este discutat de G.P. Klepikova (36) pe baza aceloraşi texte.

Alte lucrări pe aceeaşi temă – o „Gramatică istroromână" şi două studii monografice, „Istroromânii" (Hotin, 1937 şi Cernăuţi, 1938) – sunt mai puţin cunoscute.

Observaţiile şi constatările lui Traian Cantemir în direcţia foneticii dialectului istroromân susţin şi luminează cercetările privind graiul ceangăilor din Moldova. O particularitate definitorie a acestuia o constituie rostirea siflantă (*ś* pentru *ş* şi *ź* pentru *j*), care este „un fenomen fonetic dacoromân", „rezultatul unui proces intern de dezvoltare a limbii române" (37). Chiar dacă fenomenul este într-o involuţie accentuată, marcată de slăbirea frecvenţei sunetelor respective şi de reducerea ariei teritoriale" (38), prin raportare la istroromână, unde fenomenul este explicat prin „Depalatalizarea consoanelor prepalatale /ş, j; ĉ, ĝ/" (39), se confirmă caracterul românesc al siflantizării.

3. Istroromâna, azi

Invariabil, lingviştii, istoricii, sociologii, politicienii au prevăzut încă de la începutul secolului al XX-lea moartea dialectului istroromân. Un adevărat miracol s-a întâmplat însă şi cei circa 200 de vorbitori, câţi se mai găsesc în Croaţia, continuă să utilizeze, în familie, graiul străbun. Cercetătorii (August Kovacek, Radu Flora, Richard Sârbu, Vasile Frăţilă), asociaţiile culturale, ambasada română la Zagreb, iniţiativele private par să cunoască o (re)activare evidentă după campania de presă desfăşurată de „Formula AS" în iulie – august 2007 (40). Pentru a nu se confirma supoziţia formulată în urmă cu jumătate de veac de Ion Coteanu: „Cum dispare o limbă (istroromâna)" şi pentru ca Iolanda Sarai, ultimul supravieţuitor din satul Bârdo, să nu devină Antonio Udina Burbur, singurul vorbitor de dalmată din 1898, lansăm iniţiativa unui program amplu şi coerent pentru salvarea istroromânei. După ce în 2004, Editura „Egal" din Bacău a trimis, prin serviciul cultural al Ministerului Afacerilor Externe, 200 de exemplare din lucrarea „Român, românesc, România", de Vasile Arvinte către ambasadele noastre din toată lumea (41), Catedra de limba şi literatura română a Facultăţii de Litere din Bacău va pregăti un abecedar istroromân şi va (re)edita lucrări aparţinând lui Traian Cantemir.

Sperăm să nu fie o iniţiativă singulară.

NOTE:

1. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", *Dicţionarul explicativ al limbii române* (*DEX*)", Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura „Univers enciclopedic", 1996, *s.v. istroromân*, *-ă*, *-i*, *-e*;
2. Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicţionar universal al limbii române*, Bucureşti-Chişinău, Ed. „Litera Internaţional", 2006, *s.v.* – *Istro* „al Istriei" + *român*
3. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", *Micul dicţionar academic*, Bucureşti, Editura „Univers enciclopedic", 2003, *s.v.*

BDD-A23723 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:37 UTC)

4. Cf. Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană-Dindelegan, *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1997
5. Cf. idem, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura „Nemira", 2001
6. Cf. *ibidem*, 2005
7. Cf. Oswald Ducrot, Jean-Marie Schaeffer, *Noul dicţionar enciclopedic al ştiinţelor limbajului* (Trad.), Bucureşti, Ed. „Babel", 1996
8. Cf. Gh. Constantinescu-Dobridor, *Dicţionar de termeni lingvistici*, Bucureşti, Ed. „Teora", 1998, s.v.
9. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", *Enciclopedia limbii române* (coord., Marius Sala), Bucureşti, Editura „Univers enciclopedic", 2001, *s.v.*
10. Cf. ediția din 1980 a aceleiaşi lucrări („Mic dicționar de terminologie lingvistică", Buc., Ed. „Albatros"), din care lipseşte pasajul referitor la programul statului român de salvare a spiritualității istroromâne.
11. Apud Matilda Caragiu-Marioţeanu, Ştefan Giosu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Romulus Todoran, *Dialectologie română*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1977, p. 215 *s.v.* Capitolul este redactat de Matilda Caragiu-Marioţeanu, care realizează o permanentă paralelă cu celelalte trei ddialecte ale românei comune.
12. Al. Graur, S. Stati, L. Wald, *Tratat de lingvistică generală*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1971, p. 422.
13. *Ibidem* , p. 423.
14. Th. Capidan, *Limbă şi cultură*, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1943, p. 287.
15. *Ibidem,* p. 289.
16. Cf. I. Coteanu, *Cum dispare o limbă (istroromâna)*. Cu o prefaţă de Al. Graur, [Bucureşti], Societatea de Ştiinţe Istorice şi Filologice din R.P.R., 1957; Idem, *Şi totuşi istroromâna este limbă!*; Al. Rosetti, *Limbă sau dialect?*, ambele în „Studii şi cercetări lingvistice" ş.a.
17. [Valeriu Rusu], *Descrierea unităţilor dialectale*, în „Tratat de dialectologie românească", Craiova, Ed. „Scrisul românesc", 1984, p.155. Descrierea completă aparține lui August Kovacek, autorul unei monografii dedicate istroromânei, în 1971.
18. Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicţionar de lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, Editura „Albatros", 1978, *s.v.*
19. În acelaşi an s-au născut Petru Iroaie (22 mai), Dumitru Macrea (21 iul.), Haralambie Mihăescu (7 febr.), Dumitru Şandru (8 oct.), Gh. N. Dragomirescu (12 febr.), Vasile Breban (23 nov.), Damian P. Bogdan (1 iul.) şi au murit B.P. Hasdeu (24 aug.), Frédéric Damé, Vasile Alexi. În urmă cu două sute de ani s-a născut Theoctist Blajevici (23 febr.), iar în urmă cu 600 de ani, la 8 oct., este amintit prima oară Cernăuţiul ca loc de vamă. În 1907, apare la Bucureşti *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementul latin (A – putea)*, de O. Densusianu şi I.A. Candrea, iar Ion Bianu, P. Caracaaş şi G. Nicolăiasa încep publicarea *Catalogului manuscriselor româneşti*. În acelaşi an, Societatea Filologică, prima asociație de acest gen la noi, îşi încetează activitatea, începută în 1905 (între aceiaşi ani apare „Buletinul Societăţii Filologice"). Anul 1907 este menţionat ca prima limită temporală în apariția volumului I din „*Graiul nostru*. Texte din toate părţile locuite de români", la Bucureşti, în îngrijirea lui I.A. Candrea, Ov. Densusianu şi Th. Sperantia. În urmă cu 150 de ani, Ion Maiorescu va fi primul autor al unui studiu despre istroromâni, rezultat dintr-o călătorie în peninsula Istria. Fiul său, Titu Maiorescu, i-l va publica postum, în 1868, împreună cu un glosar.
20. Traian Cantemir, *Centenar Leca Morariu,* în „Acta Moldaviae Meridionalis", Vaslui, IX-XI, 1987-1989, p. 346.

BDD-A23723 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:37 UTC)

21. Idem, *Leca Morariu, lingvist şi filolog*, în „Septentrion", an II, nr. 6-7/ 1992-1993, p. 8. Din păcate, lucrările lui Leca Morariu în domeniul istroromânei nu sunt citate de specialişti, comparativ cu „Textele istroromâne" ale discipolului său, Traian Cantemir. Lucrările de lingvistică îi semnalează doar contribuţia în domeniul gramaticii, prin teza de doctorat „Morfologia verbului predicativ" (Cernăuţi, 1924, 1925, 1928, 1929).
22. Mircea Grigoroviţă, *Facultatea de Filozofie şi Litere din Cernăuţi în perioada interbelică*, în „Glasul Bucovinei", [serie nouă], an II, nr. 4, 1995, p. 111.
23. Traian Cantemir, *Basme ciribire: „Gobo şi Mogo",* în „Institutul «Cernăuţi»", an VII, 1944, nr. 31, p. 3.
24. Idem, *Texte istroromâne*, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1959. Lucrarea a apărut sub egida Institutului de Lingvistică din Cluj, în 850 de exemplare (redactor de carte, Ecaterina Ionaşcu). Ion Mării, actualul director al Institutului, ne mărturisea satisfacţia că în perioada stalinistă Clujul se menţinea drept centru al cercetării ştiinţifice în domeniul lingvisticii.
25. *Ibidem*, p. 4.
26. Recenzie, în *„Limba română*", an IX, nr. 3, 1960, p. 95.
27. Recenzie, în *idem*, nr. 2, 1960, p. 112.
28. Recenzie, în „Studii şi cercetări lingvistice", an XII, nr. 1, 1961, p. 123.
29. Gh. Mihăilă, *Studii de lexicologie şi istorie a lingvisticii româneşti*, Bucureşti, E.D.P., 1973, pp. 16-17.
30. I. Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961, pp. 277-278.
31. Emil Petrovici, *Studii de dialectologie şi toponimie*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1970, p. 217.
32. Victor Iancu, *Palatalizarea dentalelor în limba română*, Timişoara, Ed, „Facla", 1975, p. 28.
33. Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, p. 66.
34. Cf. Matilda Caragiu-Marioţeanu, *Contribuţii la cunoaşterea istroromânei*, în „Studii şi cercetări lingvistice (Omagiu lui Al. Graur cu prilejul împlinirii a 60 de ani)", an XI, nr. 3, 1960, p. 117.
35. Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine* (Trad.), Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977, p. 290.
36. G.P.Klepikova, *Prefixul de origine slavă* ***po-*** *în dialectul istroromân*, în „Fonetică şi dialectologie", vol. V, 1963, p. 75.
37. Cf. Mircea Borcilă, *Un fenomen fonetic dialectal*: *rostirea lui* ***ş*** *ca* ***s*** *şi* ***j*** *ca* ***z*** *în graiurile dacoromâne. Vechimea şi originea fenomenului*, în Studia Universitatis «Babeş-Bolyai»", Series *Philologia*, Fasciculus 2, 1965, pp. 109-121.
38. Ioan Dănilă, *Limba română în graiul ceangăilor din Moldova*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică-R.A., 2005, p. 32.
39. V. *Nota 11*, p. 217.
40. „Găuri negre ale istoriei. Istroromânii", în „Formula AS", an XVII, nr. 30 (779), 31 (780), 33 (782), 34 (783), din 30 iul., 6, 20, 27 aug. 2007. Printre semnatarii articolelor (Bogdan Lupescu, Cătălin Manole) se află şi o colaboratoare a publicaţiei, Aurora Peţan, cercetător ştiinţific la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti" din Bucureşti şi coautoare la „Enciclopedia limbii române" (v.9) cu 43 de articole de morfologie şi lexic, precum şi despre influenţele latină şi greacă asupra limbii române.
41. Lucrarea, apărută în 2004, este ediţia a doua a unei cărţi foarte bine primite, în 1983, de românii din străinătate.

BDD-A23723 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:37 UTC)